

O'QUVCHILARNING MUSTAQILLIK TAFAKKURINI RIVOJLANTIRISH
MOHIYATI.

Hikmatova Gulchehra Hayitovna

Buxoro Innovatsiyalar Universiteti 2-kurs magistranti

<https://doi.org/10.5281/zenodo.10397289>

Annotatsiya. Fikrlash shaxsning tili, aqliy va ijtimoiy rivojlanishini ta'minlaydi. Bu insonning o'rganishi va kelajagini shakllantiradigan muhim ko'nikmalardan biridir. Shuning uchun ko'pchilik mamlakatlarda o'quvchilarning fikrlash qobiliyatini rivojlantirish muhim ahamiyatga ega.

O'quvchilarning tafakkuri, fikrlash qobiliyatlari va tafakkur turlarini ta'lim muvaffaqiyati nuqtai nazaridan qanday rivojlantirish bo'yicha jadal izlanishlar olib borilmoqda. Bu jarayonda fikrlash qobiliyatlarini bilvosita o'rgatish bilan bog'liq bo'lgan va yillar davomida qo'llanilgan eski usullardan voz kechilmoqda. Buning o'rniga, samaraliroq va samaraliroq bo'lgan yangi yondashuvlar, modellar va texnikalarga urg'u beriladi.

Kalit so'zlar: fikrlash, fikrlashga o'rgatish, fikrlash malakalarini oshirish.

THE ESSENCE OF DEVELOPING STUDENTS' INDEPENDENT THINKING.

Abstract. Thinking skill is one of the important skills which provides mental and social development on learning and shaping the future of the individual. Therefore, in most countries an importance of the development of this skill is placed on. An intensive research has been carried out on learning in terms of how students think, how they develop thinking skills and types of thinking.

As a result of the outcomes of the studies carried out, the old methodologies were not considered any more and a shift has taken place from old to new approaches. The efficacy of the new approaches and methods have been emphasized together with their philosophies, techniques and materials. The new approaches and methods are said to be interactional, procedural.

Key words: Thinking, teaching of thinking, improving thinking skills.

СУЩНОСТЬ РАЗВИТИЯ САМОСТОЯТЕЛЬНОГО МЫШЛЕНИЯ
УЧАЩИХСЯ.

Аннотация. Мышление обеспечивает языковое, умственное и социальное развитие личности. Это один из важных навыков, который формирует обучение и будущее человека. Вот почему в большинстве стран важно развивать навыки мышления учащихся.

Ведутся интенсивные исследования того, как развивать мышление, навыки мышления и типы мышления учащихся с точки зрения успеха в обучении. В процессе отказываются от старых методов, которые были связаны с косвенным обучением навыкам мышления и использовались годами. Вместо этого упор делается на новые подходы, модели и методы, которые становятся все более эффективными и действенными.

Ключевые слова: мышление, обучение мышлению, развитие навыков мышления.

KIRISH.

Dunyomizda jadal rivojlanayotgan ilm-fan va texnologiya bizning ongimizga bevosita ta'sir qiladi. Nafaqat ta'sir qiladi balki yuqori darajadagi rivojlanishni talab qiladi. Bu holat ta'lim sohasida aqliy malakalarga yo'naltirilgan tarbiyaviy yondashuvlarni kun tartibiga qo'yimoqda.

Bugungi kundagi ta'lim yondashuvlari o'quvchini barcha ta'lim faoliyati markaziga qo'yib, uning til va aqliy malakalarini yuqori saviyada rivojlantirishni maqsad qilib qo'yadi. Aqliy qobiliyatlarning yuragi fikrlash va so'roq qilishdir. Fikrlash va so'roq qilish shaxsning aqliy operatsiyalari va jarayonlarini faollashtiradi va muammolarni hal qilish, qaror qabul qilish va kontseptsiyalash qobiliyatlarini yaxshilaydi.

Shuningdek, u ongdagi ma'lumotlarni yaxshiroq qayta ishlash va tizimlashtirish imkonini beradi. Shunday qilib, o'rganishni o'rganish, ijodiy fikrlash, tanqidiy fikrlash va reflektiv fikrlash kabi yuqori darajadagi qobiliyatlar tezroq rivojlanadi. Shu sababli keyingi yillarda o'quvchilarning fikrlash qobiliyatini rivojlantirishga alohida e'tibor qaratilmoqda.

Tafakkur axborotni egallash, tushunish va o'rganish jarayonining eng muhim tarkibiy qismidir. U so'roq qilish, baholash va yangi ma'lumotlarni ishlab chiqarish bo'yicha tadqiqotlarning asosini tashkil etadi. Bundan tashqari, muammolarni hal qilish, aqliy mustaqillikni rivojlantirish va kelajakka yo'naltirish zarurati ham bor.

Shu boisdan ham shaxsning o'z ishida va mas'uliyatida turlicha qarashlarini rivojlantirish, mustaqil qarorlar qabul qilish, ijtimoiy tazyiqlarga qarshi xolis harakat qilish uchun fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirish kutiladi. Bundan tashqari, u shaxsning psixologik rivojlanishiga hissa qo'shadi va muvaffaqiyatga erishish imkoniyatini oshiradi.

Fikrlash ongimizning tabiiy jarayonidir. Bu tug'ilishdan boshlanadi. Yillar davomida bevosita yoki bilvosita ishlab chiqilgan bo'lib, ba'zilar fikrlashga yetarlicha ahamiyat bermaydi. Ular buni odatidan tashqari oddiy faoliyat sifatida amalga oshirishadi. Bunday tafakkur turi o'z-o'zidan qoldirilgan, maqsaddan yiroq, to'liq, to'liq bo'lmagan, sodda va tarqoq bo'lib qoladi.

Ba'zilar o'ylashdan, aqlini charchatishdan qochadi. Ba'zi odamlar ham o'ziga xos tarzda o'ylashadi. Bu holatlar fikrlash sifatiga ta'sir qiladi. Ma'lumki, bizning hayot sifatimiz, ishlab chiqargan narsalarimiz va kundalik hayotdagi ishimiz bevosita fikrlarimiz sifatiga bog'liq.

Boshqacha aytganda, bu bizning fikrlarimiz sifatining ko'rsatkichidir. Fikrlashning past sifati hayot sifatiga salbiy ta'sir qiladi.

Noma'lum fikrlar odamning ko'proq pul va vaqt sarflashiga olib keladi. Biroq, malakali va g'ayrioddiy fikrlarga ega bo'lish odamga muvaffaqiyatga tezroq erishish imkonini beradi. Tizimli ta'limga qarab malakali fikrlash rivojlanadi. Xulosa qilib aytganda, aqliy rivojlanish, taraqqiyot va aqliy mustaqillikka erishish yo'li tafakkur tarbiyasidir.

Ta'limning muhim maqsadlaridan biri o'quvchilarda ijodkorlik, muammolarni hal qilish, tanqidiy fikrlash va yuqori darajadagi fikrlash kabi ko'nikmalarni rivojlantirishdir. Bu jarayonda fikrlash jarayonlari va malakalariga alohida ahamiyat beriladi va ular maxsus tayyorlangan dasturlar orqali amalga oshiriladi.

Bu o'quvchining nafaqat fikrlash qobiliyatini, balki uning hayoti va kelajagini ham yo'naltirishga qaratilgan. Beyerning fikricha, o'quvchilarda boshlang'ich fikrlash ko'nikmalarini shakllantirish uchun qiziquvchanlik, skeptitsizm, bag'rikenglik, haqiqatga hurmat kabi masalalarga e'tibor qaratish lozim. Nikersonning fikricha, aqliy munosabatni rivojlantirish uchun o'zingiznikidan farqli fikrlarni hurmat qilish, harakat qilishdan oldin o'ylash va yetarli ma'lumot to'plash kabilar muhimdir (Nickerson 1988; Romano 1992).

Fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirish keyingi yillarda ko'plab mamlakatlarning muhim muammolaridan biriga aylanib bormoqda. Mavzu bo'yicha olib borilgan tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, o'quvchilar tafakkur qobiliyatini yetarli darajada rivojlantira olmaydi va shu sababli turli qiyinchilik va qiyinchiliklarga duch keladi.

Bu muammo boshlang'ich ta'limdan tortib hattoki universitetgacha. Masalan, Nikerson (1988) o'z tadqiqotlarida maktabga borgandan keyin 12-13 yil davomida fikrlash qobiliyatlari rivojlanmaydi degan xulosaga keldi. Shunga o'xshash tadqiqot kollej darajasida ham o'tkazildi, ammo o'quvchilarda fikrlash qobiliyati yaxshi emas edi, oxir-oqibat ularning fikrlashiga yordam berildi, lekin fikrlash qobiliyatini yaxshilamaydi. (McMillan 1987; Pascarella 1989)

Velfel tomonidan o'tkazilgan turli tadqiqotlar (1982) shuni ko'rsatdiki, o'quvchilarda reflektiv fikrlash qobiliyati darajasining oshgani aniqlandi, ammo bu ko'rsatkich juda past edi.

Boshlang'ich maktab, o'rta maktab va universitet kabi ta'lim o'quvchilarning fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirishga ta'siri juda yuqoridir.

Tegishli tadqiqotda Perkins (1985) o'quvchilarning fikrlash va fikr yuritish qobiliyatlari har uch darajada ham bo'lishi kerak bo'lgan darajadan past ekanligini aniqladi. Reid va Paradis (1989) boshlang'ich ta'lim jarayonida o'quvchilarning fikrlash qobiliyatlari tabiiy ravishda rivojlanmasligini va ta'lim olish jarayonida o'quvchilarning fikrlash qobiliyatlari tabiiy ravishda rivojlanmasligini isbotladi. (Romano 1992).

Ko'rinib turibdiki, tadqiqot axborot olish jarayonining muhim qismidir. Komponentlar bo'lgan fikrlash qobiliyatlari maktablarda tabiiy ravishda rivojlanmasligini ko'rsatadi. Shuning uchun ta'lim fanlari ana shu ko'nikmalarni shakllantirishga qaratilishi kerak. O'quvchilarni o'zi yashayotgan dunyoni so'roq qiladigan, baholaydigan, til va aqliy qobiliyatlarini rivojlantiruvchi, turli sohalarida qo'llaydigan shaxs sifatida tarbiyalashga e'tibor qaratilmoqda. Bunga erishishning yo'li fikrlashni o'rgatirishdir.

Buning uchun maktab dasturlariga tafakkur tarbiyasi kurslarini kiritish, har bir darsda fikrlash qobiliyatini rivojlantiruvchi mashg'ulotlarni o'tkazish zarurdir.

O'qituvchilar, o'quvchilarning tayanch bilim va ko'nikmalarini takomillashtirish bilan birga fikrlash qobiliyatlarini ham rivojlantirishga e'tibor qaratishlari lozimdir.

Ular o'z bilimlarini oshirishga g'amxo'rlik qilishlari, olgan bilimlaridan kundalik hayotda unumli foydalanishlarini ta'minlashlari kerak. Shunday qilib, maktabgacha ta'limdan Fikrlovchi talabalar universitetgacha bo'lgan barcha bosqichlarda tarbiyalanishi kerak.

XULOSA.

Mamlakatimizda yillar davomida xulq-atvor yondashuviga asoslangan boshlang'ich ta'lim dasturlari amalga oshirildi. Bixevioristik yondashuvda ong qora quti sifatida ko'riladi, o'quvchining aqli o'rniga xatti-harakati ko'rib chiqildi, fikr yuritildi. Talabaning rivojlanishiga e'tibor qaratildi.

Keyingi yillarda konstruktiv yondashuv asosida ishlab chiqilgan boshlang'ich ta'lim dasturida fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirishga katta ahamiyat berilmoqda. Tafakkur ta'limi mustaqil kurs sifatida kiritilib, uning dasturi tayyorlandi. Dasturda ta'lim jarayonida qo'llanilishi kerak bo'lgan metodlar amaliy ko'rsatib berilgan. Ammo bu tadqiqotlar o'quvchilarimizning fikrlash ko'nikmasini yuksaltirish uchun yetarli emas.

Avvalo, hozirgi tafakkurni o'rgatish dasturini bugungi kun namunalari asosida qayta ishlab chiqish kerak. Dasturda saralash, tasniflash, munosabatlarni o'rnatish, sintez qilish va baholash kabi asosiy ko'nikmalarni rivojlantirishga ustuvor ahamiyat berilishi kerak. So'ngra fikrlash usullarini o'rgatish va yuqori darajadagi fikrlashni boshlashi kerak. Tafakkurni darslarda rag'batlantirish va dars o'tilishi kerak.

Fikrlash faoliyati buzilmasligi kerak. Tafakkur qobiliyatlari buzilmasligi kerak. Rivojlanish texnikasi va faoliyati barcha kurslarga yoyilishi kerak. Tafakkur ko'nikmalarini o'lchash va baholash imkonini beruvchi o'lchash va baholash tizimini joriy etish zarur. Bu borada, ayniqsa, o'qituvchilarimiz faol bo'lishlari lozim.

Barcha pedagoglar o'zlariga munosib g'amxo'rlik ko'rsatib, o'z burchlarini ado etishlari shart. Bizning tilagimiz shuki, maktabgacha ta'lim muassasasidan tortib oliy o'quv yurtigacha bo'lgan har bir tarbiyalanuvchining o'zining mustaqil fikri bol'ishi juda muhimdir.

Rivojlangan fikrlash qobiliyatlari, savol berish va muammoni hal qilish ko'nikmalarini shaxslarni tarbiyalash bu eng muhim vazifamizdir.

REFERENCES

1. BOILEAU, L. Danon (2002), Des enfants sans langage, Odil Yakob. Parij.
2. BEYER, B. K. (1987), Tafakkurni o'rgatishning amaliy strategiyalari, Boston.
3. CASIMIRO, Lin, Tremblay, M. A. Manon (2009), Raisonner klinikasi: Le lien entre la théorie et la pratique, Konsorsium milliy deformatsiyasi Santé Coordonnatrice de Projets Volet Ottawa universiteti.
4. COLIN Crahay, M. (1999), . Psychologie de l'éducation, PUF nashrlari, Parij.
5. KOSTA, A. L. (1981), "Aqli xulq-atvorni o'rgatish", ta'limdan Etakchilik, jild. 39-son, 1981 yil, 1-bet. 29-32.
6. DUNKIN, M. J. - J. Barnes (1986), "Oliy ta'limda o'qitish bo'yicha tadqiqotlar" raqs M. C. WITTROCK (Tahr.), O'qitish bo'yicha tadqiqot qo'llanmasi (3e). nashr), Nyu-York, MacMillan, 1986, p. 754-777.
7. FAYOL, M. - Gombert, J. E. (1992), Psixologiya kognitiv ma'ruzasi, Parij, PUFF.
8. GAGNON, Vinsent (2012), Qurilishda yashash sharoitlarini yaratish. discours, Rencontre de developpement professionnel.
9. GÜNEŞ, Firdevs (2007), Turkcha ta'lim va aqliy tuzilish, Nobel Nashrlar, Anqara.
10. GÜNEŞ, Firdevs (2009), Tez o'qish va ma'noni qurish, Nobel nashrlari, Anqara.
11. GÜNEŞ, Firdevs (2010), "Konstruktiv yondashuvda tushunish qobiliyatlari Rivojlanish", IX. Milliy sinf o'qituvchilari ta'limi simpoziumi, 20-22 2010 yil may, Fırat universiteti. Ta'lim berish. Fak., Elazig'.
12. KIRADY, G. (2000), La maternelle, école de la parole, CRDP Pays de la Loire.
13. LEMIRE, Gilles (2005), Fondements théoriques 1 Konstruktiv, ijtimoiy-konstruktiv va kognitiv bilimlarni baholaydi, Laval universiteti, <http://www.kurs.fse.ulaval.ca/fr>

13. NICKERSON, R. S. (1988), "Ta'lim orqali fikrlashni takomillashtirish to'g'risida", raqs Ta'lim sohasidagi tadqiqotlar sharhi, jild. 1988 yil 15-bet. 3-57
14. PERKINS, D. N. (1987), "Fikrlash doiralari: integratsiyalashgan nuqtai nazar. Kognitiv ko'nikmalarni o'rgatish" raqsi J. B. BARON va R. J. STERNBERG (Eds), fikrlash qobiliyatlarini o'rgatish: nazariya va amaliyot, Nyu-York, Freeman, 1987, p. 41-61.

MODERN SCIENCE
& RESEARCH